

Denna artikel skall handla om framtiden. Vi skall försöka besvara frågan: Hur kommer våra dryckesvanor att se ut 1970? Framställningen kommer självfallet att huvudsakligen bygga på den prognos som avslutade skriften Dryckeskonsumtionen i Sverige (Industriens Utredningsinstitut, 1962). Jag skall också i korthet försöka belysa utvecklingen under de nästa två år som gått sedan prognosen publicerades och undersöka om händelseförloppet är förenligt med vår prognos.

Det är ganska självklart att våra inkomster är av avgörande betydelse för hur mycket varor vi kan köpa och det är lika naturligt att tro, att priserna i hög grad påverkar vårt handlande; t.ex. valet mellan olika alkoholdrycker. IUI-utredningen försökte närmare precisera de här sambanden dels genom att undersöka hur konsumtionen har förändrats, när priserna stigit eller sjunkit och vad konjunkturutvecklingen (inkomstutvecklingen) har betytt, dels också genom att studera de aktuella skillnaderna i konsumtionsmönster mellan familjer med olika inkomster. Man har på detta sätt kommit fram till en ganska entydig bild av hur konsumenterna reagerar — och förmodligen kommer att reagera — inför t.ex. höjda spritpriser; en 20-procentig realprishöjning kan med stor säkerhet förväntas sänka förbrukningen med minst 12 %, förmodligen något mer vid vår nuvarande höga prisnivå. Å andra sidan ökar konsumtionen nära nog proportionellt med inkomsterna, men det tar i alla fall cirka 5 år innan denna inkomsteffekt har uppvägt en prishöjning av storleksordningen 20 %.

En annan viktig slutsats var att nykterhetspolitikerna hittills dåligt utnyttjat möjligheterna att genom prispolitiken styra konsumtionen mot alkoholsvaga drycker, vilket ju är en allmänt omfattad målsättning. Man har t.ex. i skattepolitiken gynnat lättvinerna (realpriset på Vino Tinto har sedan 1949 sjunkit med 50 %) med påföljd att vi fått en påtaglig överflyttning från sprit till vin, vilket var avsikten och också lyckades,

ALKOHOLKONSUMTIONEN

En prognos av fil. kand. Åke Sundström i Industriens Utredningsinstitut. Artikelförfattaren framhåller här den avgörande betydelse han anser att priset på alkoholdryckerna har i nykterhetspolitiken.

1970

kades, men också från öl till vin, vilket direkt strider mot målsättningen. (Såväl nykterhetsrörelsen som Systembolaget har fel när man — med olika värderingar av resultatet — påstår att vinexpansionen beror på de senaste årens reklamkampanjer. Nykterhetsrörelsens kritik träffar kritikerna själva, eftersom man ju varit med om att godkänna den prispolitik, som är den direkta orsaken till den snabba konsumtionsökningen.)

En tredje — indirekt — slutsats var att nykterhetspolitikern inte behöver arbeta med den uppsjö av åtgärder och ingrepp som nu praktiseras; alla dessa lagstiftningsmödor står i dålig proportion till resultaten och effekten blir ibland t.o.m. den motsatta mot vad man föreställt sig (t.ex. försöken att begränsa restaurangernas vinst av spritutskänknings). Lagstiftningen kan inte åstadkomma någonting som man inte med prisinstrumentets hjälp kan göra enklare, billigare och mer effektivt.

Man drog således också den konklusionen att den framtida konsumtionen rätt väl kan förutsägas, om man känner prisutvecklingen (inkomststegringen kan man inte gissa så mycket fel på).

Prognosen räknade därför med ett par olika alternativ, varav vi här tar upp dels det som förutsätter oförändrade realpriser (alternativ A), dels det i vilket vi antog en realprishöjning på spritdrycker med 20 % mellan 1960 och 1970 (alternativ B). I båda fallen förutsattes att inkomsterna per capita stiger med 3 % per år.

Enligt dessa prognosalternativ skulle per capitakonsumtionen mellan 1960 och 1970 utvecklas på följande sätt:

	Alternativ A	Alternativ B
Spritdrycker	+ 28 %	+ 12 %
Vin	+ 70 %	+ 100 %
Lagrade maltdrycker	+ 25 %	+ 32 %

Om priserna är oförändrade skulle således konsumtionen av sprit och öl stiga med cirka 25 % fram till 1970 medan vi skulle dricka 70 % mer vin. Om spritpriserna däremot antas stiga med 20 % så skulle spritkonsumtionen endast öka cirka 10 %, men å andra sidan skulle vi få en fördubbling av vinförbrukningen samt en något större uppgång även på öl-

sidan. Att prognosen ger så olika resultat med ett så pass moderat prisantagande, visar att man i IUI-prognosen tillmäter prislefaktorn en avgörande betydelse.

Om vi nu jämför den verkliga utvecklingen 1960—62 med prognosen, och därvid tar hänsyn till de faktiska pris- och inkomstförändringarna, får vi följande resultat:

Konsumtion per capita, 1960—62	Faktisk ökning	Prognosticerad ökning
Sprit	+ 9 %	+ 7
Vin	+ 16 %	+ 21
Lagrade maltdrycker	- 1 %	- 1

Det är givetvis inte möjligt att dra några vittgående slutsatser av en jämförelse som omfattar en så kort period som det här är fråga om, men vi kan i varje fall säga att de gångna två åren inte ger oss anledning ändra vår uppfattning om hur alkoholdryckerna reagerar för inkomst- och prisleförändringar. Även effekten av vårens skattehöjning ser ut att bli ungefär den, som kunde förutses med hjälp av IUI:s beräkningsmetoder.

Vi kan också vända på frågeställningen. I stället för att göra mer eller mindre realistiska antaganden om prisutvecklingen, kan vi fråga oss: vilka prisleförändringar krävs för att man skall uppnå en viss nykterhetspolitisk målsättning, t.ex. att alkoholkonsumtionen, räknat i ren alkohol, år 1970 inte får överskrida 1960 års nivå?

Det material som IUI-utredningen presenterat är faktiskt mer lämpat för frågeställningar av den här typen och svaret är, i detta exempel, att realpriserna på sprit och vin år 1970 måste ligga ca 40 % högre än 1960, för att motverka den uppgång som standardstegringen kan förväntas leda till. Om ölet, särskilt starkölet kunde göras billigare, så skulle det räcka med en något mindre prishöjning på sprit och vin för att få

samma resultat. Att man med denna antagna målsättning har en bit kvar att vandra framgår av följande tabell över realprisutvecklingen 1960—april 1963 (efter skattehöjningen):

Renat brännvin	+ 7 %
Vino Tinto	- 14 %
Starköl	- 1 %
Öl	+ 5 %

Vi står alltså i den situationen att välbefindetsökningen kommer att föra med sig en stigande alkoholförbrukning (det är däremot långt ifrån självklart att också missbruket kommer att öka).

Vi vet också (eller borde veta) att man genom en viss prispolitik kan förhindra denna förväntade konsumtionsökning.

Forskaren överlämnar här med varm hand till nykterhetspolitikern att avgöra om vi skall utnyttja dessa möjligheter. Kartläggningen av alkoholkonsumtionens bestämningsfaktorer har nu nått så pass långt att nykterhetspolitikern kan sluta bekymra sig om metoderna och i stället helt ägna sig åt att formulera en målsättning: att i klartext tala om vart han vill komma och varför. Och inte minst: att klargöra hur denna målsättning är förenlig med andra politiska mål som han säger sig eftersträva.